

Bert Visscher

Italianen kunnen niks

Uitgeverij Brandt
Amsterdam 2022

ISBN 978-94-93095-90-8

NUR 301

Omslagontwerp: Blikgoed

Omslagfoto: © Marleen Annema

Foto pag. 130: Adobe Stock / Antonino Bellia

Overige foto's: collectie Bert Visscher

Zetwerk: Zeno

© 2022 Bert Visscher

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*'De Italiaanse bouwvakker bedoelt
met domani dat hij misschien nog voor
Kerst volgend jaar langskomt.'*
– Bert Visscher

*'Un operaio italiano che dice di venire domani,
intende che forse verrà prima di Natale l'anno
prossimo.'*
– Alberto Pescatore

VOORWOORD

Op televisie zag ik ooit een reclamespot van Bella Italia. Een jong en gelukkig stel – op de achterbank twee voorbeeldige, stralende Italiaanse kindertjes – reed zorgeloos in een cabriolet over lange lanen met aan weerszijden rijen cipressen. Bij een groot Toscaans landhuis werd gestopt om de lunch te gebruiken met reeds aanwezige vrienden. Aan een lange tafel naast het zwembad zat de familie te glunderen tussen louter mooie Italiaanse modellen. Na de lunch namen ze in slow motion afscheid en reden zwaaiend naar de camera richting Italiaanse horizon.

Benvenuto in Italia!!

Het moest voor de kijker bijna wel een droom zijn om in dit paradijs te mogen wonen. Een leven met het lekkerste eten van de wereld, een slaapje tussen één en half vijf en een dagelijkse wandeling naar je vaste strandtent. Gewoon meedeinen op het langzame ritme van de Italiaan.

En al dit moois is vrij simpel te verwezenlijken mits je een fijn hotel of heerlijke villa huurt. Dan hang je zonder zorgen met een cocktail aan de *pool*.

Maar de beleving wordt wel ietwat anders wanneer je er een eigen huis bezit. En helemaal als je het zo impulsief koopt als de Visschertjes, die verliefd raakten op een bouwval met ‘mogelijkheden’.

Het ontspannen genieten als toerist sloeg daarmee meteen om in een lang traject met makelaars, bouwvakkers, aannemers, energiegasten, verzekeringsploeren en honderd verschillende ambtenaren.

Reizen van loket naar loket met eindeloos veel onbegrijpelijke formulieren onder de arm. Terwijl je als vakantieganger alleen te maken had met de ober, de ijscoman en het ventje van de strandbedjes.

Nu was het echter menens. Het land blijft weliswaar prachtig maar je hebt er opeens veel minder tijd voor. Bij ieder bezoek is het eerst weer regelen en klussen. Eerst sta je uren in de rij bij het postkantoor, daarna zit je op je huis met een stapel dakpannen en een emmer cement. Strand en hangmat komen pas dagen later in het zicht.

En de maand die we hadden uitgetrokken voor de restauratie werd al gauw twee jaar. En het zit er dik in dat het nooit echt af komt. Maar we moeten niet zeiken want we wilden toch zo graag. En om al het geklooi heen genieten we ook ontzettend van het totaal andere leven in dit prachtige, ongeorganiseerde land. Ook al zijn we veel te pragmatisch, betweterig en stijf om dingen te nemen zoals ze zijn. Onze Italiaanse vrienden noemen ons derhalve al jaren *piagnucoloni*, huilebalken en zeurpieten.

En voor ons is het dan heerlijk om na weer een mislukt project tegen hen te kunnen uitvallen met: '*Gli Italiani non possono fare niente.*' Italianen kunnen niks.

Paulo

Ons idiote en totaal ondoordachte Italiaanse avontuur begon eigenlijk vrij onschuldig in een kleine pizzeria in Groningen. De tent werd gerund door Paulo en na tientallen bezoeken waren we niet alleen stamgasten geworden, maar ook vrienden.

Het was een warme avond in mei 2004 en we zaten nog wat na te buiken bij Paulo op het terras. Opgeblazen door de vele gerechten en de zware tiramisù die als sluitstuk de maag als cement had dichtgemetseld.

Paulo zat als vanouds te mopperen over de vele documenten en vergunningen die je in Nederland moest hebben om ook maar iets te kunnen beginnen. Vreemd dat hij zich daar druk over maakte want Paulo had zelf geen enkele vergunning. Zodoende veranderde de zaak, bij voorkeur 's nachts, regelmatig van locatie en begon het gezeik van voren af aan. En waar de zaak zich ook vestigde, de blauwe enveloppen vielen ook daar in de brievenbus. Hem moesten ze altijd hebben.

De vader van Paulo woonde diep in het zuiden van Italië in een dorp ver onder Napels, aan de kust in de provincie Campania. Nog steeds het armere deel van Italië. Paulo was van plan zijn vader een weekend te bezoeken en vroeg mij en Pien mee te gaan. We hadden niks anders te doen en dus was het al snel geregeld.

Het zou wel een flitsbezoek worden. 's Ochtends erg vroeg vanaf Schiphol heen, middag en nachtje blijven en volgende dag terug. Maar ach, het was maar twee uurtjes vliegen. Leuk!

En zo kwamen we terecht in zijn geboorteplaats, waarvan ik u de naam niet ga verklappen, vanwege een belofte aan de bewoners die het heerlijk rustig willen houden.

Maar u kent het wel, zo'n typisch Italiaans dorpje. Kerkpleintje, kleine supermercato, farmacia en het belangrijkste pand van het dorp: Bar del Parco. Ook al is in dit land een dorp bijna volledig uitgestorven en wonen er nog elf mensen, er is altijd een bar. De huiskamer van

het dorp, de hangplek voor de oudjes die zonder ook maar iets te zeggen voor zich uitstaren en zich vroeg in de avond vermoeid omhoog hijsen uit de plastic terrasstoeltjes en naar huis schuifelen. Nooit zeker wie er morgen nog bij hen op het plein zit.

Maar ook na de dood raken ze elkaar niet kwijt. Iedereen weet precies waar-ie komt te liggen op de *cimitero*, de begraafplaats achter het dorp. Eigenlijk is begraafplaats niet het goede woord. Men wordt hier bijgezet in een betonnen wand van kleine ruimtes ter grootte van een kist. Iedereen heeft z'n eigen kamertje in de muur gereserveerd. Je weet wie boven, onder en naast je komt te liggen tot in de eeuwigheid. Mocht je bij leven nog ruzie krijgen met iemand van wie je weet dat die in dode staat wel heel dicht bij je komt te bivakkeren, dan kun je nog ruilen.

Begraven is bijna onmogelijk in deze rotsgrond. De kist wordt de muur ingeschoven en het kamertje wordt daarna dichtgemetseld.

De marmeren afdichtsteen heeft vaak een kleine richel voor kaarsen, bloemen en een zwart-witfoto van de overledene. Streng kijkend en keurig in pak of sjeike jurk. Alsof ze toen al voor het einde poseerden.

Overigens staat op een stukje grond naast een groot familiegraf het enige kruis van het kerkhof. Was dit een graf voor een belangrijk iemand of juist een paria die absoluut niet de muur in mocht? Na enige aarzeling en schaamte vertelde slager Enrico dat het hier ging om de forse signora Caretta, de vrouw van de bakker. Zij paste simpelweg niet in een muurkamertje en in het verleden moest ze ook al regelmatig worden bevrijd uit een kuipstoeltje op het terras. Nog even is er gepraat over

het samenvoegen van twee kamertjes, maar dat was dan ook weer dubbele grafbelasting.

Hoe het precies is gegaan weet niemand, maar er werd nog jaren gefluisterd over een flinke donatie van weduwnaar Caretta aan de kerk. Met name daardoor vond zijn vrouw na een week pneumatisch boren in de rotsbodem haar rust.

In de jaren dat we hier hebben gewoond zouden we helaas regelmatig meelopen in een rouwstoet. Zo hebben we signora Lanza weggebracht, buurvrouw Mariëlla en onlangs Daniël van Bar del Parco. Laat die zo rond de dertig zijn geweest

Hem noemden ze ook wel *Il Culo*, de bips. Hij had die bijnaam te danken aan de vele keren dat hij van z'n

motor donderde en op z'n reet terecht kwam. Altijd vol gas de berg af en daardoor vaak een bochtje te scherp aansnijden. Of gewoon niets meer kunnen corrigeren door de idiote snelheid.

Na een drukke avond in het café haalde Daniël de eindstreep op de berg niet meer. Vóór hem sloeg onverwacht de gammele Fiat van oude Emilio linksaf. Zonder enig teken.

Veel auto's in het dorp hadden al jaren geen werkend knipperlicht meer. Gewoon het stuur omgooien en hopen dat het goed gaat. Geen redden meer aan voor de aanstormende Ducati. Even eromheen werd er dwars doorheen. Daniël en zijn motor lagen honderden meters verderop in de berm. De helm nog aan het stuur.

Bij dit eerste bezoek aan het dorp werden we allerhartelijkst ontvangen door de mensen op het terras; vrienden van Paulo waren ook meteen vrienden van het hele dorp.

Men klepperde gezellig tegen ons aan en wij knikten als knipscharen en beantwoordden alle vragen met *si* en *grazie*. Geen idee waar we ja en bedankt op zeiden, maar men bleef komen met zakken olijven, tomaten, zelfgestookte grappa en zelfs een kleine puppy.

Gelukkig sprak de eigenaresse van de bar, Gabriëlla, Duits en leerde ze ons om te weigeren en daarmee de voedseldroppings te eindigen.

En zo keerde de rust terug en zat iedereen weer op z'n vaste plekkie. Wat brabbelen en kijken wie er in voorbijgaande auto's zaten.

Paulo moest van alles regelen voor z'n vader en zo bleven wij lekker hangen met een koude fles Peroni en

door Gabriëlla zelf gemaakte *dolci*. Met zoveel glazuur en suiker dat je de kaken een week niet meer van elkaar kreeg en voorlopig op vloeibaar voedsel was aangewezen.

In de bar stond een poolbiljart waar je maar net aan één kant langs kon lopen. De andere lange zijde stond strak tegen de muur. De ruimte was simpelweg veel te klein. Om het biljart heen lopen was derhalve geen optie. Je kon aan drie zijdes staan. De vierde zijde was onbereikbaar.

Als je een stoot wilde maken vanaf de langloopkant had je zestig centimeter. Je had de keuze tussen de keu schuin omhoog houden en dan stoten, of de achterkant van de keu over de bar laten steken met het risico de weelderige boezem van Tania de bardame te toucheren. En eerlijk gezegd leek het er soms wel op dat ze er even goed voor ging staan.

De lange kant tegen de muur werd dus niet gebruikt. Als er te veel ballen tegen die zijde lagen werd het biljart aan één kant opgetild en rolden de ballen naar de laagst gelegen gaten in de hoeken en begon men opnieuw.

De beginstoot was altijd vanaf een witte vale plek op het biljart. Ieder jaar stond daar de kerstboom, en de spuitsneeuw was in de loop der jaren diep in het groene laken getrokken.

Van enige vorm van telling was bij dit spel geen sprake. Gewoon wat hangen en af en toe een bal over het laken knallen. Een andere manier om dichterbij Tania te komen was er niet.

We merkten dat de mensen in de bar nieuwsgierig waren naar wat wij in hemelsnaam kwamen doen en vooral of wij van plan waren om te blijven. En zo ja, waar dan?

Paulo had tijdens de reis al uitgelegd dat veel huizen in het dorp waren verlaten of nog werden bewoond door een grootouder. Kinderen en kleinkinderen trokken naar Napels, Salerno of Rome in de hoop daar een toekomst op te kunnen bouwen. En stierf de laatste bewoner, dan kwam het huis leeg te staan. De familie kwam er niet meer terug en alle hoop was gevestigd op een eventuele koper. Tegen beter weten in. Je raakt een oud en vervallen pand aan de straatstenen niet kwijt.

En zo stond het merendeel van de huizen in het dorp te koop. Vaak enorme panden waarin grote families hadden gewoond of wat rijkere olijfboeren. Enkele gehuchten in de buurt waren zelfs vervallen tot verlaten spookdorpen. In een dorp iets hoger op de berg woonden nog drie mensen. Kun je verdorie net geen dubbel spelen bij tennis.

Geen enkele toekomst, geen enkele interesse. Maar als je ruimte zoekt voor weinig zit je hier goed. Betaal je in Toscane of Umbrië tonnen voor een schuurtje van dertig vierkante meter waarin je je grasmaaier nog niet zou parkeren, hier koop je een kast van een huis voor de prijs van een tweedehands Fiat Punto. Beide echter rijp voor de sloop.

Maar gesloopt wordt er in het dorp niet. De tijd vreet zich op den duur door het beton en er wordt pas ingegrepen als een van de balkonnetjes naar beneden flikkert. En zelfs dan wordt er alleen een rood-wit lintje omheen gespannen en moet je de komende twintig jaar

met een boogje om het krot heen wandelen.

En er dan ook niet meer naast parkeren. Signor Lazzo van de timmerfabriek rijdt nog steeds in zijn oude Lancia met de afdruk van een balkonhekje in z'n motorkap. Veel gevloek en getier die namiddag, maar de neus van de wagen is daarna nooit hersteld. Dat maakt eigenlijk zijn Lancia hier wel uniek, en je ziet van verre dat het Lazzo is die eraan komt pruttelen. Maar naast de vervallen panden stond er nog veel overeind.

En zo vlogen dan ook die eerste middag op het terras de aanbiedingen van koophuizen en landerijen ons om de oren. Was de een weg, kwam de ander weer aan met een huis van een nicht die in Napels woonde en wier man was overleden en het huis moest weg want een tante had geld nodig voor een niertransplantatie en haar zoon studeerde en daar weer een zieke oma van...

Uit pure beleefdheid en nieuwsgierigheid bekeken we er een aantal. Glimlachend van kamer naar kamer, maar met het spookbeeld van tv-programma's als *Ik vertrek* en *Help, mijn man is klusser* in het achterhoofd. Vanaf de handtekening bij de notaris zou een verbouwing een jaren durend slagveld worden. Een strijd vol cement, tegels, leidingen, kozijnen, gruis, dakplaten en een echtscheiding met eventuele bezoekersregeling voor ons kind.

Gabriëlla sprong er gelukkig weer tussen en maakte duidelijk aan alle verkopers dat wij gewoon op bezoek waren en geen interesse hadden in een huis. Dat gaf een lichte teleurstelling, maar men begreep wel dat 'deze mensen uit de grote stad' simpelweg op bezoek waren bij Paulo.

En alhoewel sommigen ons nog een briefje met een telefoonnummer in de handen drukten, kwam de openbare veiling weer tot rust. Iedereen weer in een plastic stoeltje en verder wachten op de naderende verhuizing naar het kamertje op de cimitero.

Paulo en wij waren 's avonds uitgenodigd bij de familie Lanzalotti. Paulo was een oude jeugdvriend van Pietro Lanzalotti en die stond erop dat we die avond kwamen eten. Nou waren we een beetje gesloopt door de reis maar als er een mamma of *nonna* kookt vervallen alle verdere plannings en verplichtingen. Weigeren is geen optie.

Pietro zorgde voor de wijn en had een heel relaas over wanneer de glazen vol moesten worden geschonken tussen de diverse gangen. Dat stak nog heel nauw, had hij bij een wijncursus geleerd.

Bij ons thuis zou het dan gaan om een glaasje tussen soep en hoofdgerecht en een tweede glaasje tussen hoofd en nagerecht. Kortom, nergens last van de volgende ochtend. Maar mamma Lanzalotti sleepte een serie voorgerechten op tafel waarvan je meteen al veel te veel at. Altijd bang of er daarna nog wel genoeg komt. Hollander op z'n best.

Vervolgens verschenen er vierhonderd soorten pasta, vlees, eigen groente, aubergine, groen spul met knoflook, puddingen en God weet wat nog meer. Hoe kon je dat in vredesnaam verdelen in gangen? Tussen de gerechten inschenken bestond hier helemaal niet. Het ging om één grote gang en Paulo goot de glazen vol alsof het jaar waarop de wijn op z'n best was over een paar uur zou eindigen.

Halverwege de avond kon ik de naam van het dorp

niet meer spellen en hield ik klinkers en medeklinkers niet meer uit elkaar. De dag van morgen kon genoeglijk worden weggestreept en de vliegreis terug zou een drama worden.

Ik zat tijdens het gevecht met de laatste limoncello naast Pietro wat uit te buiken. Hij moest even naar buiten om te roken en zelf was ik ook wel toe aan een kleine wandeling. Al was het alleen maar om te checken of mijn smalle beentjes de volgevreten kliko nog konden dragen.

Straks zou ik verdomme nog worden geweigerd in het vliegtuig. Te dik voor de stoel.

Op het plein liepen we buurman Marco tegen het lijf. In onbegrijpelijk dialect onstond een felle woordenwisseling, gepaard met veel armgezwaai en handgebaren. Je hebt bij discussies tussen Italianen altijd de indruk dat op elk moment de trui omhoog gaat en er bluffers worden getrokken. Maar misschien is dat beeld bij mij te veel blijven hangen na films als *The Godfather* en *Gomorra*.

Het kwam erop neer dat Marco zwaar teleurgesteld was. Zijn zoon had besloten in Napels te blijven studeren en zodoende niet meer terug te keren naar huis. Een breuk in een eeuwenoude traditie. Je kwam terug en je verzorgde je ouders.

Pietro beweerde het tegenovergestelde. Wilde je verder komen in het leven, dan moest je je vleugels uitslaan en niet blijven hangen op het platteland.

Het enerverende gesprek werd beëindigd met het besluit een glas goede landwijn bij Marco in de keuken te nuttigen. Ik dronk dapper nog een glaasje mee en vroeg me af of we paracetamol mee hadden genomen.

Alhoewel de mix van frisse berglucht en de geur van de zee alles toch weer aardig helder maakte.

Antonella, de vrouw van Marco, leidde me door het kolossale huis. Ooit hadden hier meerdere familieleden gewoond die één voor één waren vertrokken naar de begraafplaats of naar steden met een toekomst.

Vanaf een groot balkon, waarop de tour eindigde, zag ik een losse bouwladder richting nog een bovenverdieping gaan. 'Daar is verder niets te zien. We zijn er ooit begonnen aan de bouw van een appartement voor onze zoon,' aldus Antonella in haar beste Engels. 'Maar

ja, Nino blijft in Napels, en dat begrijp ik wel.'

Ik klom de losstaande ladder op en kwam terecht op een groot dakterras zonder tegels met vier nooit afgemetselde muren. Eén grote bouwput. Aan de muren hingen wat tomaten te drogen en ik zag een stapel groen uitgeslagen matrassen.

Iedereen zou geschrokken de trap weer zijn afgedaald maar ik was in één klap betoverd. Ik kreeg een prettige klap voor m'n smoel. Het uitzicht was fenomenaal: 360 graden rond, over het dorp en over de uitlopers van de Apennijnen en de zee. Kilometers ver. Duizenden lichtjes in de verte en totale stilte onder een hartverscheurende zwarte sterrenhemel.

Ik beschrijf hier geen sprookje van Hans Christian Andersen, maar de realiteit van Visscher op dat moment in een gehucht in Campania.

En ik wist het zeker: dit uitzicht wil ik hebben. Hier zit ik ooit met een grote sigaar en een glas Barolo. Godsamme, wat een partij onrust opeens in m'n lijf.

Antonella, Marco en Pietro kregen na wat hoongelach en wegwerpgebaren al snel in de gaten dat het meens was. Als je maar genoeg met armen en handen terugzwaait en je stem verheft begrijpen de Italianen dat er een serieus gesprek is begonnen.

Binnen een paar idiote minuten werden we het eens. Ik was verliefd en niet meer af te remmen en zij wilden graag af van de twee nooit afgebouwde verdiepingen. Nu moest echter de grootste hobbel nog worden genomen: de leidinggevende van het gezin overtuigen.

'Maar lieverd, je moet erdoorheen kijken. Zie ons hier al zitten. Het afbouwen valt echt wel mee. Je moet niet alles geloven wat ze van Italiaanse bouwvakkers

zeggen. Of van Italianen überhaupt,' probeerde ik tijdens mijn gloedvolle betoog.

Misschien ook om mezelf te overtuigen van alle moois dat in het verschiep lag. En warempel, de tegenaanval van lieve moeder overste viel eigenlijk wel mee. Na het opnoemen van alle nadelen en komende rampen besloot ze het vredesverdrag met de woorden: 'Let wel, dit is jouw project.' Maar na een dikke knuffel ter bezegeling voelde ik ook bij haar de opwindende overtuiging over dit krankzinnige en plotselinge besluit. Dan maar samen naar de sodemieter.

Het verhaal van de aankoop had ook het plein bereikt en iedereen was opeens in rep en roer. Kwamen dan echt de eerste buitenlanders in het dorp en zou daarmee de gemiddelde leeftijd flink omlaag worden gebracht?

Marco was erg enthousiast over de verkoop aan ons, maar wilde dit toch wel meteen zwart op wit hebben. Maar hoe dan? En waarom nu? Niemand wist het, maar het moest.

Er werd gebeld met neven, tantes, schoonzonen en de burgemeester. Een notaris op dit tijdstip was onmogelijk, maar er was een zekere signora Di Luca die gevolmachtigd was en die met een neef van de olijvenboer uit St. Giovanni, en daar weer een zoon van, iemand wist die de juiste papieren had. Nou ja, de juiste papieren...

In ieder geval papieren van het gemeentehuis die zo konden worden gehaald. Eigenlijk tegen de regels, maar de zus van Franco werkte op het gemeentehuis en daar een achterlicht van kon via haar oom wel regelen dat er iets met een stempel kwam. En dan moest het lukken. Italianen zijn gek op stempels.

En dan was straks in ieder geval een soort voorlopig koopcontract getekend.

Kortom, geen idee bij wie we gingen tekenen, maar diegene zou ons onderaan de berg bij een bushalte ontmoeten. Waarom hij niet gewoon naar het dorp kwam blijft ook voor altijd een raadsel. Aan een keukentafel is toch iets formeler dan bij de standplaats van bus 23 naar Salerno.

Na mijn vraag of er nog pistolen mee moesten viel er een pijnlijke stilte in het gezelschap. Mocht ik ooit car-